

Оксана Дубецька,

к. соц. ком.,

Інститут української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка
Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, вул. Тур-
генєвська, 8/14, Київ, Україна; email: osydorenko@ukr.net

УДК 007 : 304 : 070 (477) «XIX»

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНА ПЕРІОДИКА ХЕРСОНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті розглядається науково-популярна періодика Херсонської губернії початку ХХ ст., зокрема зміст та жанрова структура таких часописів, як «Астрономическое обозрение», «Электрика и жизнь», «Завоевание воздуха», «Порывы» та ін., що видавались у Миколаєві, Херсоні, Ананьєві з 1904 до 1917 р.

Ключові слова: науково-популярна періодика, зміст, жанрова структура.

Вступ. Із розвитком засобів масової інформації наукові досягнення ставали частиною їх змісту, подаючи на шпальтах видань повідомлення про роботу наукових товариств, хід досліджень, здобутки вчених, популяризуючи новітні відкриття, заохочуючи до свого кола послідовників і звичайних читачів. Не стала тут винятком і преса Херсонської губернії. Зважаючи на те, що до складу цієї губернії входила також Одеса, яка за своїми економічними, політичними, освітніми та культурно-духовними аспектами розвитку значно випереджала всі інші міста півдня Російської імперії у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., навіть губернський центр – Херсон. Якщо порівняти кількісні показники та якісні виміри періодичної преси Одеси (майже 700 видань із 1809 р.) та інших міст Херсонської губернії (понад 200, із 1838 р.), то співвідношення буде контрастним.

Метою дослідження стало з'ясування тематичних і жанрових особливостей науково-популярної періодики Херсонської губернії початку ХХ ст. **Об'єкт аналізу** – зазначена преса, що виходила на вказаній території (крім Одеси) з 1904 р. (дата появи першого в регіоні науково-освітнього журналу «Физик-любитель») до кінця 1917 р., коли виникли нові суспільно-політичні обставини, що сприяли докорінним ідеологічним змінам у видавничо-поліграфічній та редакційно-організаційній сферах.

Історія розвитку науки й техніки на українських землях, досягнення видатних учених у цій царині – досить багатоаспектне питання, до вивчення якого долучилися дослідники різних галузей (історії, біо-

логії, медицини, техніки, математики і т. д.). Про розвиток наукових осередків (товариств, об'єднань, спілок, гуртків, загальнодержавного значення (скажімо, Російське технічне товариство та його відділення у великих містах країни) чи при вищих навчальних закладах тощо), а також їх періодичні й неперіодичні видання в межах Російської імперії писала низка фахівців, зокрема Е. Лазаревич [1], А. Москаленко, О. Коновець та ін. [2]. Аспекти сучасної науковопопулярної періодики розглядали Т. Бондаренко, В. Добривечір, С. Соловійов, І. Нікберг [3] та ін.

Висвітлення науково-технічної проблематики на шпальтах спеціалізованої чи загальноінформаційної преси в ХІХ – на початку ХХ ст. вивчав О. Коновець [4], згадуючи і низку видань півдня України, не заглиблюючись у їх специфіку. Однак досі регіональні часописи науково-популярного змісту не стали об'єктом скрупульозного аналізу.

Методи дослідження. Серед основних – робота з документами (зокрема бібліографічно-довідковими джерелами, електронними й паперовими каталогами бібліотек, серед яких Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського у Києві, Одеська національна наукова бібліотека імені М. Горького, Російська державна бібліотека у Москві, Російська національна бібліотека у Санкт-Петербурзі), моніторинг періодичних видань Херсонської губернії ХІХ – початку ХХ ст., аналіз та узагальнення. Комплекс цих методів дозволив із понад 200 газет і журналів, вісників і бюлетенів, альманахів і збірників, що видавались у таких містах, як Херсон, Миколаїв, Єлисаветград, Тирасполь, Олександрія, Ананьєв та ін., із 1838 р. («Херсонские губернские ведомости») до кінця 1917 р., виокремити часописи, що орієнтувалися винятково на науково-популярний характер («Астрономическое обозрение», «Завоевание воздуха», «Электричество и жизнь», «Физик-любитель») або ж частково публікували статті «загальнодоступного» характеру про різні галузі науки («Весенние зори», «Порывы», «Южное слово»).

Результати й обговорення. Поштовхом до популяризації наукових відкриттів та ініціювання наукової думки на півдні України стала діяльність Миколаївського відділення Імператорського Російського технічного товариства, створеного ще 1869 р. Хоча воно існувало з деякими перервами, проте згуртувало чимало фахівців із ракетної артилерійської техніки, інженерів, технологів і механіків (у галузі шляхів сполучення, кораблебудування, військової справи) та інших спеціалістів. Серед активних членів Товариства був і невтомний пропагандист науки, інженер і педагог В. Рюмін, з іменем якого пов'язана низка видавничих проєктів у місті.

1904 р. у Миколаєві вийшли у світ два нові видання – «Записки Николаевского отделения Императорского Русского технического об-

щества» (у 1906–1913, 1915 рр. збірник не з’являвся) за редакцією інженера І. Каннегісера та «Физик-любитель» під керівництвом кандидата Московського університету К. Чернишова й інженера-технолога В. Рюміна. Перше видання тяжіло до публікацій про використання технічних розробок і нововведень у промисловості. Зокрема це статті й повідомлення: «Автоматичне зчеплення вагонів» Т. Теодоровича, «Парові котли на військових суднах» Г. Гречина, «Радіоактивні речовини як джерело променевої матерії» І. Водоп’янова, «Деякі слів про сучасну роль металічних конструкцій» М. Хорвата», «Зварювання і клепання», «Нафтове опалення», «Очищувачі антрациту». Деякі матеріали належали В. Рюміну («Харчові консерви», «Папір для світлописних креслень»).

Ілюстрований журнал із дослідних і прикладних фізичних наук (згодом – загальнодоступний ілюстрований часопис із фізичних наук та їх додатків у школі, техніці та любительській практиці) «Физик-любитель» пропонував читачам 20 розділів, передусім таких: наука і життя; фізика неба (астрономія); фізика землі (геологія, метеорологія); фізичні науки в школі; прилади та досліди; хімія любителя; любительська електротехніка; фотографія, чарівний ліхтар, кінематограф; фонограф і грамофон; рух по землі й воді (велосипед, автомобіль, човен тощо); повітроплавання; винаходи й успіхи техніки; із любительської практики; домашня майстерня; наука й дозвілля; задачі й запитання; нові книги; листи до редакції, питання й відповіді; оголошення.

Таким чином, на шпальтах журналу можна знайти публікації про діяльність наукових товариств та окремих учених, історію відкриттів, пояснення про такі досягнення, як радіоактивні явища; спостереження та передбачення в погоді, будова Земної кулі, виготовлення саморобних приладів; розповіді про експерименти та влаштування дешевих хімічних лабораторій. Пропонувалися поради з любительської електротехніки (батареї, акумулятори, створення динамо-машин, освітлення, гальванопластика, безпровідний телеграф), велися бесіди про фотографію, стереоскоп, кінематограф (нові об’єктиви та апарати, платівки й папір, рецепти, домашня лабораторія, горілки, виготовлення картин). Не залишилися поза увагою редакції двигуни для човнів і машин, турбіни та вітряки, аероплани і планери, кулі й дирижаблі, повітряні змії тощо.

Друкувалися статті й кореспонденції з різних галузей, дотичних до фізики: «Добування радію та його властивості» та «Електричний струм у газах» Є. Бурксера, «Автоматичний музичний інструмент» А. П., «Вибухові речовини» та «Про викладання хімії» А. Ростковського, «Жюль-Вернівський силач і формула Ейлера» та «Суперечка на Міся-

ці» Я. Перельмана, «Зодіакальне світло та полярне сьйво» К. Сергеева, «Визначення розмірів Землі, Місяця та Сонця, а також відстані між ними» Н. Загайкевича,

Із теорією і практикою фотосправи пов'язані публікації: «Фотографія як засіб художнього вираження», «Фотографічна література» та цикл «Фотографічні листи» Е. Мелодієва, «Нічна фотографія» Жигарева, «Застосування розчину каучуку у фотографії» Ливоварова, «Ламподрукувальний папір для портретів» Г. Прокопцева, «Замітки фотографа-любителя» Гр. Ф., «Як перетворити фотографічну пластинку в матове скло» Н. Пивоварова, «Фотографування блискавок» П. Знаменського, «Аерофотографія» Б-ва та ін.

Огляди та замітки з повітроплавання присвячувалися таким темам: моноплани-птахи, повітряний флот Німеччини, цепелін у Франції, великий аероплан Сікорського, на аероплані вниз головою, парашут Довшевого, виставка аеропланів, «мертві петлі», 10ліття аеродинамічного інституту в Москві, авіаційний тиждень у Петербурзі.

Популярністю в читачів користувалися «Домашня лабораторія» Е. П., «Саморобна машина для обмотування (ізолювання) проводу» Мик. Капустянського, «Найпростіший розмовний мікрофон» і «Модель любительської радіостанції» М. Кокуріна, «Де кілька слів про виготовлення акумуляторів» Ф. Васильєва, «Дешевий патрон для електричних лампочок» В. В. Д. «Забава старого любителя» В. К. Е.

Зацікавлення викликали рубрики «Із любительської практики», «Домашня майстерня», «Наука і забава», де друкувалися такі матеріали: «Як розрізати пляшку» (Л. Ский), «Затемнення аудиторії» (М. Добровольський), «Паяння свинцю» (В. Заболотний), «Як писати і малювати лівою рукою» (Т. Тіт), «Циркуль любителя» В. Єсіпова, «Гра для лікування нервових людей», «Миття скляного посуду», а також виведення плям, гімнастика пальців, паперова драбина, фабрика конвалій, щипці для горіхів, нічник із каштана, як розрізати ножицями скло, «загіпнотизоване яйце» тощо.

У листах до редакції читачі розповідали про «кольоровий туман» над Москвою, найпростішу домашню електростанцію, влаштування токарного верстата тощо. Щодономера подавалися малюнки, фотографії, креслення, схеми, графіки, чимало публікацій супроводжувалися формулами.

Серед оголошень достатньо анонсів періодичних видань із усієї Росії: місцеві «Астрономическое обозрение» та «Электричество в жизнь», московські журнали «Маяк» і «Математическое образование», петербурзькі – «Лес», «Всемирное техническое обозрение», дитячий часопис «Жаворонок» та ін.

Журнал видавав і пропонував передплатникам та іншим зацікавленим читачам тематичну літературу, серед якої праці «Бесіди про фо-

тографію» (два видання) К. Чернишова, «Органи почуттів і зовнішній світ: публічна лекція» А. К. Монтелі, «Фотографія взимку» Гр. Ф., «Єдність в основі космосу (панефірна теорія світобудови)» К. І. Сергеева, «Підручник хімії» А. П. Ростиковського тощо.

Зазначалося, що основний відділ Ученого комітету Міністерства народної освіти визнав журнал «Физик-любитель» таким, що заслуговує уваги для учнівських бібліотек середніх навчальних закладів; відділ із технічної та професійної освіти рекомендував часопис для бібліотек технічних і ремісничих навчальних закладів.

Наступним за часом появи став журнал «Астрономическое обозрение», що мав таку програму: загальнодоступні статті з усіх відділів астрономії; історичні нариси з астрономії; космографія у середній школі; з практики любителя астрономії; майбутні небесні явища, на 3 місяці вперед; новини науки (астрономія, фізика, хімія, метеорологія тощо); звіти про дослідження шанувальників астрономії; поштова скринька; бібліографія; оголошення.

У журналі за редакцією М. С. Пелипенка вміщувалися статті з усіх відділів астрономії, особливо увага приділялася суміжним наукам – фізиці, хімії, метеорології, фізиці Земної кулі, техніці, елементарній математиці, геодезії. Редакція дбала про те, щоб тексти були написані доступною і зрозумілою мовою, адже журнал призначався широкому колу читачів, особливо ж любителям астрономічних новинок і відкриттів. Наприклад, для публікації вже на початку 1916 р. знаходилася низка статей, якот: «Сузір'я Персея та Кассіопеї», «Сонячна система за найновішими даними», «Астрономія у Вавилоні», «Загадкові явища на Сонці», «Методи спостереження небесних тіл і явищ», «Рух земного полюса», «Сучасні телескопи» тощо.

Друкувалися науково-популярні статті: «Телескоп любителям астрономії» Євгена Медведєва (з його малюнками і кресленнями), «Найближчі небесні явища» (на певний сезон), «Небесні явища в 1916 році» Н. Семенова, «Комета Галлея (її минуле, сучасне й майбутнє)», «Плеяди» (про групу зірок під такою навою) Г. Гуре, «Персей» А. Преображенського, «Якість і недоліки об'єктивів» Ж. Тауна, «Космографія в середній школі» П. Шумахера, «Астрономія» (з продовженням, включаючи розділи, присвячені фізиці, хімії, математиці та іншим наукам) В. Михайлова.

Невеликі повідомлення з'являлись у постійній рубриці «Новини астрономії», де можна було довідатися про метеори, метеорити, планети за Нептуном, вимірювання відстані між зірками, спорудження нового великого телескопа в Америці (отвір сягає 1 метра, а фокусна відстань – 5 м 60 см), повне сонячне затемнення 9 травня 1910 р., температуру

Сонця і зірок. Скажімо, паризька обсерваторія в м. Нордманн у результаті скрупульозних фотометричних вимірювань подала такі дані: температура Сонця – 5320° , Полярної зірки – 8200° , Веги – 12200° і т. д.

Редакція журналу наголошувала, що участь у спостереженні небесних явищ можуть брати не лише фахівці, які працюють в обсерваторіях чи мають великі телескопи, а й аматори за допомогою бінокля, невеликої астрономічної труби. Наголошувалося: шанувальники науки здатні самостійно розшукати комети, вивчати метеорні потоки, досліджувати мерехтіння зірок, спостерігати за їх змінами, описувати повне або часткове затемнення Сонця й Місяця, аналізувати зодіакальне світло, а також Чумацький Шлях, хмари, пронизані світлом, вплив сонячних плям на ріст рослин тощо [5, № 1, с. 8].

Із надісланих читачами спостережень видавалися «Праці любителів астрономії» (постійний оглядач – П. Павлов), де систематизувалися й аналізувалися одержані дані. Наприклад, Т. Н. із Миколаєва вів спостереження над Меркурієм 29 квітня 1916 р. О 8й годині 19 хвилин він нарешті побачив планету, про що записав у «Журналі»: «Я маю гострий зір, тому не довелося вдаватися до бінокля. Планета була рожевого кольору і внаслідок наближення до горизонту трохи мерехтіла». Потім автор описував свої спостереження, здійснені за допомогою телескопа.

У вступі до однієї з таких публікацій редакція наголошувала: «Наш журнал поширюється серед викладачів, учнів, осіб різних професій, які мешкають на всьому просторі великої вітчизни. Всі вони з Любові споглядають чудове зоряне небо, роблять записи, відзначають все, що їх здивувало й зацікавило. З'явився болід, повільно він пливе по небу і зникає з обрію спостерігача. Мимоволі виникають питання: де його ще бачили? Чи не змінилось його забарвлення, його яскравість? Чи розірвався він у повітрі, чи вийшов із-за меж земної атмосфери й понісся далі в невідому безодню простору?.. Спалахнуло таємниче сяйво... Спостерігач далекої півночі відзначив його... Знову виникають питання: як далеко на півдні його побачили? Як воно виглядало? Скільки часу там, у південних межах Росії, його спостерігали? Де знайти відповіді на ці питання? ... Тож варто мати в Росії такий друкований центральний орган, де про все це говориться, куди звертаються всі любителі астрономії зі своїми питаннями астрономічного характеру» [6, с. 16–17].

Саме таким виданням було «Астрономическое обозрение» в Миколаєві. Дописувачі з Оренбурзької, Акмолінської областей, Олександрії на Херсонщині, Області Війська Донського та інших місцевостей подавали свої оригінальні спостереження. В одному з оглядів зафіксовано: «Пані Цераська в Москві відкрила в липні 1910 р. змінну зірку».

Існували рубрики: «Новини науки», «Бібліографія», «Поштова скринька» та «Оголошення». Редакція просила своїх дописувачів над-

силати статті й замітки для друку, виконані з одного боку аркуша; рисунки обов'язково подавати на окремій сторінці. Додаток «Журнал астрономических наблюдений на каждый день 1916 года» допомагав читачам вести щоденні спостереження й записувати одержані результати. Пропонувалися також бланки для передплати на журнал «Популярные знания».

Журнал «Астрономическое обозрение» був схвалений кількома міністерствами – народної просвіти, військовим, морським, торгівлі та промисловості, Головним управлінням землевпорядкування та землеробства, Відомством імператриці Марії. Відповідно цей часопис був рекомендований і допущений у бібліотеки середніх навчальних закладів, що підпорядковувалися зазначеним структурам.

Витоки науково-популярного ілюстрованого журналу «Завоевание воздуха» – в поемі римського поета Овідія про легендарного художника Дедала та його сина Ікара, які задумали за допомогою штучних крил вибратися з полону злого критського царя Міноса. У вступній статті редакція писала: «Юний Ікар – це символ вічно юного людського духу, що прагне, як і він, проникнути за густі завіси Природи, що мчить, як і він, назустріч Сонцю-Знанню...» [1911. – № 1. – С. 1]. На початку ХХ ст. людство знайшло «ключ до зачарованого царства Повітря», практично прояснило суть формули Дедала «Небо відкрито...», у всьому світі захоплювалися «птахом-аеропланом» і «людиною-літуном». Очевидними були перспективи серйозного вивчення повітряної стихії у науково-практичному аспекті, що розширило потенціал застосування літальних апаратів, організації шкіл пілотажу, розроблення проєктів майбутніх повітряних шляхів сполучення.

Цими питаннями опікувався і миколаївський журнал «Завоевание воздуха», що адресувався всім, хто цікавився «новим виявом людського генія» – приборкання людиною повітряної стихії, що дала поштовх «новій ері світового життя». Мета часопису визначалася таким чином: у загальнодоступному та зрозумілому викладі систематично ознайомлювати з основами повітроплавання і повітролітання, з улаштуванням, конструкціями і розрахунками літальних апаратів усіх систем, повідомляти про видатні події в цій галузі, винаходи й удосконалення, стежити за успіхами розвитку цієї сфери в Росії та за кордоном.

До участі в журналі запрошувалися фахівці – інженери-технологи, військові інженери, техніки, зарубіжні інженери, кандидати математичних наук (А. С. Воронич, С. І. та А. І. Кортацці, С. П. Лизогуб, Л. Л. Міщенко, І. С. Некрасов, В. В. Рюмін, М. А. Малишев та ін.).

Креслення, розрахунки з формулами, фотографії та інші ілюстрації часто супроводжували публікації, як-от: «Герве і його стабілізатор»

ри та девіатори» Л. Міщенка, «Моноплан І. Етріха», «Безгондольний дирижабль А. Злобінського (винахід миколаївця)», «Історичний нарис етапів першої моделі аероплана 1877 року» W. Kress'a (переклад із французької), «Аеродинамічна лабораторія» (переклад із французької С. І. Кортаці), «Нова епоха у повітроплаванні» інж. Р. Лагунова, «Київська повітроплавальна виставка» тощо. Замітки, огляди, звіти, кореспонденції, поради (матеріали в постійній рубриці «Аеротехнік-любитель» інженера Р. Лагунова), листування з читачами, відгуки преси, оголошення постійно друкувалися на шпальтах видання під керівництвом редактора-видавця інженера-технолога С. П. Лизогуба.

Журнал «Електричество и жизнь» (1910–1917) мав різні підзаголовки, однак основну суть видання передавало визначення: щомісячний ілюстрований науково-популярний журнал електротехніків-практиків і любителів. За редакцією інженера В. В. Рюміна це періодичне видання не лише постійно повідомляло про нові винаходи й відкриття в галузі електротехніки, допомагало в здобутті самоосвіти, а й подавало «безплатні премії» (додатками були науково-популярні книги та довідники з електротехніки, зокрема публікації Л. Коробіцина, В. Рюміна, Н. Водоп'янова) та за зменшеними цінами – платні додатки (скажімо, «Вчення про магнетизм та електрику в загальнодоступному викладі»).

Науковий компонент в інших періодичних виданнях Херсонської губернії, незважаючи на програмну заявку, був майже непомітним. Так, херсонський щомісячник літератури, мистецтва й науки «Весенние зори» (редактор-видавець Д. І. Пилинський) опублікував хіба що етюд про психологію, статтю про розвиток філософії та «психопатологічний нарис» про Ф. М. Достоєвського (1911. – № 3/4).

Незначною була частка науково-критичних матеріалів у херсонському журналі «Порывы», адже тут, безперечно, переважав літературно-художній компонент. Та поряд із численними поезією і прозою можна знайти нариси про розвиток шкільної справи («Народна освіта» та «Про створення селянських шкіл у справі розвитку самосвідомості людини» Е. Г. Кагана), науково-популярні нариси («Про гіпноз» Бориса Отрищенка, «Боротьба людини з підсвідомим, за творами російської літератури» Н. Квятковського), літературно-критичні нариси та критичні ескізи («О. І. Купрін» Аена, «Моральна особистість Л. М. Толстого» А. Білика, «Про Маміна-Сибіряка та про дещо інше» Анчарова). Проте часопис присвячувався переважно молоді, її «поривам і устремлінням», розвитку творчих начал, де перевага надавалася красному письменству, а не науково-критичним судженням.

Подібну долю мали однойменні журнали «Южное слово» (Миколаїв, 1912–1913; Київ – Ананьїв, 1913). Хоч науковий і популярно-на-

уковий компонент входив до програми цих видань, однак перевага надавалася оповіданням, віршам, есе, ескізам, «сюжетам для кінематографа», «історіям із життя», «літературним силуетам», казкам, нарисам, критичним начеркам, «літературним кабаре» (комікси, шаржі, епіграми, гумористика), фейлетонам, реплікам тощо. Таким чином, синтез літератури, мистецтва й культури для обох редакцій переважав над науковою тематикою (поодинокі повідомлення про діячів Російського суднобудівного товариства, стаття з фотографіями та схемами «Новини водолазної справи» А. Зворикіна, замітка «Успіхи авіації» Поетичного льотчика, «Думки розумних людей» загалом не підвищували «наукового рівня» журналів).

Висновки. Таким чином, із 1904 до кінця 1917 р. на території Херсонської губернії (крім Одеси) функціонувало дев'ять періодичних видань науково-популярного характеру або з компонентом наукового висвітлення.

Усі вони належали до журналів із різною періодичністю появи у світ: щомісячники («Електричество и жизнь», «Физик-любитель», «Южное слово» (Київ – Ананьїв), «Весенние зори»), щотижневик («Южное слово», Миколаїв), двотижневик («Завоевание воздуха», «Физиклюбитель» із № 21 за 1906 р.), двомісячник («Астрономическое обозрение»), кварталник («Порывы»). «Записки Николаевского отделения Имп. РТО» виходили неперіодично, з перервами, часто відповідно до «накопичення матеріалів» для публікації.

Найдовготривалішим за часом існування був миколаївський журнал «Физик-любитель» (1904–1917), вийшло 13 томів, 232 номери. Другу позицію посідає «Електричество и жизнь» (1910–1917, усього 96 номерів), на третьому місці – місячник «Астрономическое обозрение» (1907–1917, не видавався у 1910 р.), за десять років з'явилося 58 номерів. Швидкоплинне життя виявилось у журналів «Завоевание воздуха», «Весенние зори» (по 3 номери), «Порывы» (4 номери). По 10–12 номерів зафіксували видання зі спільною назвою «Южное слово» (відповідно в Києві – Ананьєві та Миколаєві).

Більшість зазначених часописів виходило в Миколаєві (6 назв); 2 існувало в Херсоні, один мав редакцію у Києві та Ананьєві. Серед них переважно ілюстровані видання.

1. Лазаревич Э. А. С веком наравне: популяризация науки в России. Книга. Газета. Журнал / Э. А. Лазаревич. – М. : Книга, 1984.

2. Коновець О. Ф. Історія науки та освіти в Україні: найдавніші часи – перша третина ХХ ст. / О. Ф. Коновець. – К., 1998; Коновець О. Ф. Українська наука як феномен культури: нариси історії від найдавніших часів до

першої третини ХХ ст. / О. Ф. Коновець. – К., 2000; Популяризація науки в Україні: історія і сучасність / під ред. А. З. Москаленка, О. Ф. Коновця. – К. : Хрещатик, 1992; Коновець О. Ф. Наукова комунікація у масмедіа / О. Ф. Коновець. – К., 2009.

3. Бондаренко Т. О. Популяризація науки у вітчизняному медіапросторі / Т. О. Бондаренко // Держава та регіони. Сер. соц. комунікації. – 2012. – Вип. 1. – С. 27–30; Добrivечір В. О. Науково-популярні журнали в Україні: аналіз концепцій / В. О. Добrivечір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wwwphilology.univer.kharkov.ua/nauka/e_books/visnyk_1027/content/dobryvechir.pdf; Нікберг І. Про деякі методологічні питання популяризації медичних знань в засобах масової інформації (у порядку обговорення) / Ілля Нікберг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doctor.wponline.com/article/37086>; Соловійов С. Г. Рекламні функції популяризації науки у сучасній українській пресі (на прикладі щотижневика «Дзеркало тижня») / Соловійов С. Г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1391>.

4. Коновець О. Ф. Просвітницький рух в Україні (XIX – перша третина ХХ ст.) / О. Ф. Коновець. – К. : Хрещатик, 1992.

5. Предстоящие небесные явления (январь, февраль и март). Введение // *Астрономическое обозрение*. – 1911. – № 1. – С. 7–11.

6. Труды любителей астрономии // *Астрономическое обозрение*. – 1911. – № 1. – С. 16–17.

1. Lazarevich E. A. On a level with the age: Science popularization in Russia. Books. Newspapers. Magazines / E. A. Lazarevich. – Moscow: Book, 1984.

2. Konovets O. F. History of science and education in Ukraine: from the ancient times to the 30th of the XX century / O. F. Konovets. – Kyiv, 1998; Konovets O. F. Ukrainian science as a phenomenon of culture: essays on history from the ancient times to the 30th of the XX century / O. F. Konovets. – Kyiv, 2000; Popularization of science in Ukraine: history and modern times / ed. by A. Z. Moskalenko, O. F. Konovets. – Kyiv : Khreschatyk, 1992; Konovets O. Ф. Science communication in mass media / O. Ф. Konovets. – Kyiv, 2009.

3. Bondarenko T. O. Popularization of science in the Ukrainian media space / T. O. Bondarenko // *Derzava ta regiony. Series: Social communications*. – 2012. – Vyp. 1. – P. 27–30; Dobryvechir V. O. Popular scientific periodicals in Ukraine: analyzes of conceptions / V. O. Dobryvechir [Electronic resource]. – Reference: http://wwwphilology.univer.kharkov.ua/nauka/e_books/visnyk_1027/content/dobryvechir.pdf; Nickberg I. About some methodological issues on popularization of medical knowledge in mass media (under discussion) / Illia Nickberg [Electronic resource]. – Reference: <http://doctor.wponline.com/article/37086>; Solovjov S.

G. Advertising functions of science popularization in modern Ukrainian periodicals (on the example of the weekly «Dzerkalo tysznia») / Solovjov S. G. [Electronic resource]. – Reference: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1391>.

4. Konovets O. F. Enlightenment movement in Ukraine (XIX – the 30th of the XX century) / O. F. Konovets. – Kyiv : Khreszatyk, 1992.

5. The forecasting natural sky phenomenon (January, February and March). Introduction // *Astronomicheskoje obozrenije*. – 1911. – № 1. – P. 7–11.

6. Works of astronomy amateurs // *Astronomicheskoje obozrenije*. – 1911. – № 1. – P. 16–17.

UDC 007 : 304 : 070 (477) «XIX»

Popular scientific periodicals of the Kherson province at the beginning of the XX century

Oksana Dubetska, PhD in Social Communications,

Malysenko Institute of Ukrainian Philology and literary creativity National Pedagogical Dragomanov University, 8/14, Turgenjev St., Kyiv, Ukraine; e-mail: osydorenko@ukr.net

Popular scientific periodicals of the Kherson province at the beginning of the XX century are examined in the article, in particular the program, structure, content and genre varieties of such magazines, as Astronomicheskoje obozrenije / Astronomic review, Physic-lyubitel / Physicist-amateur, Electrichestvo i zhyzn' / Electricity and life, Zapiski Nikolajevskogo otdeleniya Imperatorskogo Russkogo Tehnicheskogo obzsestva / Transactions of the Mykolaiv department of the Emperor's Russian technical society, etc, published in Mykolaiv and Kherson from 1904 to 1917. The value of scientific component of other periodicals in the south of Ukraine was analyzed (these are mainly literary and cultural magazines such as Vesennije zori / Spring stars, Poryvy / Gusts, Yuzhnoje slovo / South word).

Thus 9 popular scientific periodicals (quarterly, bimonthly, monthly, biweekly, weekly; Transactions were non-periodical) circulated in the Kherson province at the beginning of the XX century. Most of them functioned in Mykolaiv (6), and also Kherson (2), the release of Yuzhnoje slovo had two addresses: in Kyiv and Ananjiw.

Key words: popular scientific periodicals, content, genre structure.

Научнопопулярная периодика Херсонской губернии начала XX ст.

Оксана Дубецкая, канд. соц. коммуник.

В статье рассматривается научно-популярная периодика Херсонской губернии начала XX в., в частности содержание и жанровая структура таких изданий, как «Астрономическое обозрение», «Электрика и жизнь», «Завоевание воздуха», «Порывы» и др., издающиеся в Николаеве, Херсоне, Ананьеве с 1904 по 1917 г.

Ключевые слова: научно-популярная периодика, содержание, жанровая структура.